

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-5-6>

УДК 336.13.051:06.047(477)

JEL M20, M41

Г. В. Даценко

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця

e-mail: datsenko.av.82@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8327-7301>

**ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ**

Доведено важливість аудиторської перевірки як одного з методів внутрішнього контролю, що забезпечує запобігання зловживанню і своєчасне реагування на виявлені недоліки для недопущення їх у майбутньому. Доведено, що ефективність аудиторської перевірки забезпечує відповідність поставлених під час його здійснення цілей фактично досягнутим. Визначено основні завдання організації та проведення аудиторської перевірки на підприємстві. Розглянуто загальні стадії аудиторської перевірки результатів оцінювання фінансового стану підприємства. Досліджено основні недоліки діяльності промислових підприємств, які призводять до порушення їх фінансового стану. Виявлено основні проблеми, причини та шляхи подолання негативних тенденцій, виявлених за результатами аудиторської перевірки фінансової звітності промислових підприємств. Актуалізовано важливість здійснення незалежного аудиторського оцінювання фінансового стану, що дозволяє керівникам підприємства впевнитися у правдивості інформації про фінансовий стан; здійснити аналіз показників фінансового стану та вжити заходів щодо їх поліпшення; здійснити контроль за веденням бухгалтерського обліку та відповідністю показників фінансової звітності; уникнути фальсифікації документів фінансової звітності та шахрайства з боку працівників; встановити відповідність діяльності підприємства її ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству.

Ключові слова: внутрішній аудит, аудиторська перевірка, фінансова звітність, внутрішній контроль, виробничо-господарська діяльність, підприємство.

**Datsenko H. ASSESSMENT PROBLEMS OF THE FINANCIAL CONDITION OF ENTERPRISES
ACCORDING TO THE RESULTS OF THE AUDIT**

The relevance of the article lies in the importance of conducting an audit in assessing the financial condition of industrial enterprises as a basis for effective internal control and effective operation and development of the enterprise. The main purpose of the study is to determine the conceptual basis of the organization and conducting an audit to assess the financial condition of the enterprise, identify the main problems of assessing the financial condition of enterprises based on the results of the audit, and develop the ways to overcome them. The paper emphasizes the importance of audit as one of the methods of internal control, which ensures the prevention of abuse and timely response to identified deficiencies in order to prevent them in the future, thus ensuring a high level of the financial condition of the enterprise. The main tasks of organizing and conducting an audit at the enterprise are determined. The general stages of the audit of the financial condition of the enterprise are outlined, including the preparation and planning of the audit, audit sampling and audit procedures, evaluation of the results of audit procedures, and preparing the auditor's report and opinion. The main shortcomings of industrial enterprises, which lead to a violation of their financial condition, are studied. According to the results of the research, the main problems, causes, and ways to overcome the negative trends identified by the results of the audit of financial statements of industrial enterprises are determined. The paper emphasizes the importance of conducting an independent audit of the financial condition, which allows managers to ensure the veracity of information about the financial condition; analyzing the indicators of financial condition and ways to improve them; exercising control over the correctness of accounting and compliance with financial reporting indicators; avoiding falsification of financial statements and fraud by employees; establishing compliance of the enterprise's activity and accounting with the current legislation.

Keywords: internal audit, audit, financial reporting, internal control, production and economic activity, enterprise.

Постановка проблеми. В умовах функціонування ринкової економіки наявна система обліку характеризується недостатнім рівнем гнучкості, що ускладнює і без того скрутний фінансовий стан, в якому вітчизняні підприємства здійснюють свою господарську діяльність. Організація ефективної аудиторської перевірки сприятиме формуванню на підприємстві обґрунтованих рішень управлінського характеру, забезпеченню точності його бухгалтерської і фінансової інформації, здійсненню результативного фінансового контролю над усією виробничо-господарчою діяльністю підприємства.

Аналіз останніх досліджень. На важливості застосування аудиторської перевірки у розробленні і досягненні дієвості та результативності оцінювання фінансового стану промислових підприємств наголошували у своїх дослідженнях багато вітчизняних економістів, зокрема Л. О. Вдовенко, Л. Г. Ловінська, С. П. Лозовицький, Г. М. Лучик, В. Ф. Максимова, І. Б. Стефанюк та інші. Оскільки оцінювання фінансового стану підприємства є неможливим без ефективно організованої та проведеної на підприємстві аудиторської перевірки, подальше дослідження основних засад їх функціонування вимагає глибокого аналізу зазначеної проблематики.

Метою статті є дослідження основних аспектів оцінювання фінансового стану підприємства за результатами аудиторської перевірки, виявлення основних проблем і пошук шляхів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Роль аудиторської перевірки є вирішальною у функціонуванні та розвитку будь-якого промислового підприємства. Аудиторська перевірка дозволяє підприємству досягти поставлених цілей і завдань, що передбачає систематизованість і послідовність дій, спрямованих на оцінювання та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю і корпоративного управління. Отже, забезпечується достовірність фінансової звітності підприємства та, відповідно, незалежність від суб'єкта перевірки та керівництва підприємства, яке перевіряється.

Але перш ніж здійснювати аудиторську перевірку, варто врахувати, що заходи, спрямовані на її проведення, є досить витратними. Це пояснюється підвищенням вимог щодо наявності висококваліфікованого персоналу та якісного матеріально-технічного та програмного забезпечення. Через те, залежно від масштабів підприємства, визначається доцільність проведення аудиторської перевірки. Якщо підприємство невелике, то власник самостійно зможе забезпечити реалізацію контрольних дій, а отже, недоцільно проводити аудиторську перевірку. У разі збільшення масштабів діяльності підприємства вкрай важко здійснювати контроль за фінансово-господарськими процесами, що зумовлює проведення аудиторської перевірки [1].

Отже, аудиторська перевірка є одним з методів внутрішнього контролю на підприємстві, який регламентований його внутрішніми документами та спрямований на надання незалежної та об'єктивної оцінки якості економічної інформації, фінансового стану підприємства, ведення бухгалтерського обліку, дотримання раціонального використання активів, управління ризиками, перевірку якості управлінської діяльності тощо, а також надання роз'яснень і рекомендацій керівництву для підвищення ефективності діяльності підприємства, що, своєю чергою, забезпечує стабільність функціонування його фінансової системи [2].

У системі оцінювання фінансового стану будь-якого промислового підприємства аудиторська перевірка забезпечує зворотний зв'язок між об'єктом і суб'єктом перевірки, оскільки за їх допомогою керівник отримує достовірну інформацію про стан функціонування об'єкта, який перевіряється [3].

Реалізація аудиторської перевірки на всіх етапах господарської діяльності підприємства дасть змогу запобігти зловживанням і своєчасно реагувати на виявлені недоліки для недопущення їх у майбутньому, що забезпечить високий рівень фінансового стану підприємства.

Відповідно, рекомендації щодо організування та проведення аудиторської перевірки викладені у стандартах професійної практики внутрішнього аудиту, які були розроблені Інститутом внутрішніх аудиторів на основі міжнародних стандартів аудиту. Водночас на підприємстві має діяти затверджене положення про службу внутрішнього аудиту, в

якому мають бути чітко визначені завдання, функції, права, обов'язки та відповідальність цього структурного підрозділу [4].

Виходячи із цього, організація та проведення аудиторської перевірки на підприємстві спрямована на розроблення та реалізацію таких завдань [2-3; 5]:

- оцінювання фінансового становища підприємства на певну дату;
- виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства;
- оцінювання кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства;
- визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства;
- визначення тенденцій змін фінансового стану підприємства;
- дотримання вимог чинного законодавства, раціонального використання та збереження ресурсів, забезпечення ефективності та результативності у діяльності окремих операційних і структурних підрозділів;
- здійснення аналізу та оцінювання ефективності системи управління ризиками та використання найбільш прийнятних методів усунення ризиків для забезпечення стабільності фінансового стану на підприємстві.

Також на методику проведення аудиторської перевірки фінансової звітності промислового підприємства значною мірою впливає організаційно-правова форма його господарювання, наявність пільгових режимів оподаткування, використання основних засобів тощо. Усі ці особливості мають бути враховані під час перевірки, оскільки аудиторська перевірка передбачає сукупність взаємопов'язаних процесів, за допомогою яких незалежні суб'єкти накопичують та оцінюють факти фінансово-господарської діяльності підприємств, які підлягають кількісному оцінюванню і відносяться до специфічної господарської системи, щоб визначити й відобразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям та зменшити до прийнятного рівня інформаційний ризик користувачів фінансової звітності [6].

У табл. 1 представлено загальні стадії аудиторської перевірки промислових підприємств.

Реалізація наведених завдань аудиторської перевірки має забезпечувати [1; 3-5]:

- захист і збереження: всі відділи чи окремі працівники, які мають у своєму розпорядженні майно та забезпечують його фізичне збереження (комірники, касир);
- безперервне виконання операцій у всіх відділах і підрозділах підприємства;
- облік як невід'ємну складову контрольної діяльності (загальний, допоміжний та аналітичний), складання фінансових кошторисів, статистику, групування всієї інформації, що сприяє прийняттю стратегічних управлінських рішень.

Таблиця 1

Стадії аудиторської перевірки результатів оцінювання фінансового стану підприємства

Стадії аудиторської перевірки	Етапи аудиторської перевірки
Початкова: підготовка та планування аудиторської перевірки	Отримання інформації про підприємство Вивчення та оцінювання систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю підприємства Оцінювання і визначення прийняттого рівня аудиторського ризику та рівня суттєвості Визначення напрямів аудиту, аудиторських процедур, обсягу аудиторської вибірки і терміну проведення аудиторської перевірки Складання і затвердження керівником робочої групи плану та програми аудиту
Реалізуюча: проведення аудиторської вибірки та здійснення аудиторських процедур	Проведення аудиторської вибірки Вивчення господарських операцій Перевірка дотримання підприємством основних передумов підготовки фінансової звітності Здійснення аудиторських процедур за такими критеріями: існування, повноти, точності класифікації, відповідальності, перевірки рахунків, вартісної оцінки, прав і обов'язків, законності
Завершальна: оцінювання результатів проведених аудиторських процедур і складання звіту аудитора та аудиторського висновку	Оцінювання якості проведення аудиторської вибірки та здійснення аудиторських процедур Узагальнення та аналіз результатів перевірки Обговорення з керівництвом підприємства виявлених під час аудиту проблем Узгодження пропонувань аудиторською фірмою поправок до фінансової звітності підприємства Складання звіту аудитора, який надається керівництву підприємства Контроль якості усунення підприємством виявлених під час аудиту істотних викривлень фінансової звітності Складання акта виконаних робіт та аудиторського висновку

Джерело: побудовано автором на основі [1-3; 6].

Тому ефективність аудиторської перевірки забезпечує відповідність поставлених під час його здійснення цілей фактично досягнутим (визначеним вимогам до порядку проведення та систематизації результатів), а також витратам на його проведення.

У сучасних умовах оцінювання фінансового стану підприємства за результатами аудиторської перевірки не обмежується виявленням недоліків у системі обліку та фінансової звітності за минулий рік чи декілька років. Від аудитора очікують також оцінювання подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки щодо можливості безперервного функціонування підприємства, яке перевіряється протягом найближчого перспективного періоду, аналізу прогнозних фінансових показників.

Серед основних недоліків діяльності промислових підприємств, які призводять до порушення їх фінансового стану, варто віднести:

- відсутність стратегічних цілей і завдань підприємства (зокрема на середньострокову перспективу);
- недостатнє сприяння ефективному використанню виробничого та науково-технічного потенціалу підприємства й здійсненню контролю за його діяльністю;
- відсутність визначеного єдиного обсягу витрат;
- відсутність сприяння в оперативному оновленні основних засобів.

У табл. 2 розглянуто основні проблеми, причини виникнення та шляхи подолання негативних тенденцій, виявлених за результатами аудиторської перевірки промислових підприємств.

Під час оцінювання виявлених порушень за результатами аудиторської перевірки фінансового стану підприємства потрібно здійснити всі необхідні процедури, щоб виявити, це ненавмисна помилка чи шахрайство.

Для цього доцільно використати додаткові дані про підприємство, які можуть зменшити ризик виникнення перекручень, тобто:

- провести аналіз фахової компетенції та чесності керівництва;
- визначити ймовірність загального зменшення активності у тій чи іншій сфері діяльності;
- визначити причини високого рівня плинності кадрів;
- установити факт здійснення нетипових операцій.

Отже, результати незалежного аудиторського оцінювання фінансового стану дозволять керівникам промислового підприємства:

- упевнитися у правдивості інформації про фінансовий стан;
- проаналізувати показники фінансового стану та вжити заходів щодо їх поліпшення;
- здійснити контроль за веденням бухгалтерського обліку та відповідністю показників фінансової звітності;
- уникнути фальсифікації документів фінансової звітності та шахрайства з боку працівників;
- встановити відповідність діяльності підприємства та ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству [7].

Водночас, посилаючись на Міжнародні стандарти аудиту для вищих органів аудиту (ISSAI) [8], де сформульовано особливості та інструкції того, як досягнути співробітництва між внутрішніми та зовнішніми аудиторами, можна визнати, що для забезпечення стабільності фінансового стану промислового підприємства важливим є здійснення координації та співробітництва між зовнішнім і внутрішнім аудитом.

Основні проблеми, причини та шляхи подолання негативних тенденцій, виявлених за результатами аудиторської перевірки фінансової звітності промислових підприємств

Проблема	Причини виникнення	Шляхи подолання
Зниження залишкової вартості нематеріальних активів	Переважає темпу нарахування зносу та вибуття над темпом збільшення первісної вартості нематеріальних активів	Вчасна ідентифікація нематеріального активу, за наявності правостановлюючих документів, на основі наявності права власності на них. Визначення термінів корисного використання НА в обліковій політиці та відповідності їх чинному законодавству
Зниження залишкової вартості основних засобів	Переважає темпу нарахування зносу та вибуття над темпом збільшення первісної вартості основних засобів	Відповідність критеріїв визначення основних засобів ПСБО 7 «Основні засоби». Обґрунтування одиниці обліку основних засобів в обліковій політиці та відповідності їх чинному законодавству
Накопичення значних запасів	Недосконале планування потреби виробничих запасів. Недосконалі документація оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, виробництвом	Удосконалення методико-організаційних основ фінансового та управлінського обліку виробничих запасів. Проектування системи економічного аналізу та контролю ефективності використання виробничих запасів. Розроблення системи автоматизації обліково-аналітичних процедур в управлінні виробничими запасами
Неритмічність готової продукції	Невідповідність випуску та відвантаження продукції графіку за обсягом та асортиментом, передбаченими планом	Підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів – джерела резервів збільшення обсягу випуску і продажу продукції
Зростання дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи послуги	Неплатоспроможність покупців, їх банкрутство, збільшення величини продажів, наявність проблем збуту, непродуманої, нерациональної політики, яку підприємство проводить щодо своїх покупців	Мінімізація розміру заборгованості, лише простроченої, та термінів інкасації заборгованості для збільшення своїх прибутків. Вжиття підприємством заходів для стягнення заборгованості, за якою минув строк позовної давності
Зменшення показника грошових коштів та їх еквівалентів	Недостатність коштів, необхідних для нормальної діяльності підприємства. Відсутність інформації про джерела надходжень грошових коштів	Здійснення аналізу руху грошових потоків: аналіз позитивного грошового потоку, аналіз негативного грошового потоку, аналіз чистого грошового потоку, якість чистого грошового потоку, отриманого завдяки зростанню випуску продукції і зниженню її собівартості, аналіз грошового потоку
Переважає поточних зобов'язань у структурі позичкового капіталу над довгостроково-вими зобов'язаннями	Відсутність або низький рівень залучення довгострокових зобов'язань, зокрема: довгострокових кредитів банків; інших довгострокових фінансових зобов'язань; відстрочених податкових зобов'язань; інших довгострокових зобов'язань	Здійснення контрольних заходів під час прийняття управлінських рішень, пов'язаних із залученням довгострокових зобов'язань, а саме: I – виявлення і встановлення, чи відповідають нормам чинного законодавства та внутрішнім локальним нормативним документам укладені договори, угоди, контракти; II – перевірка умов укладених договорів, угод, контрактів, щодо обсягів передбаченої у них продукції; III – перевірка обґрунтованості розрахунків за довгостроковими та короткостроковими зобов'язаннями у грошовій або бартерній формах; IV – перевірка доцільності та правомірності здійснення розрахунків за зобов'язаннями; V – оцінювання системи бухгалтерського обліку та інформації, що міститься у фінансовій звітності, щодо короткострокових і довгострокових зобов'язань
Зростання кредиторської заборгованості за продукцію, товари, роботи послуги	Формування недостовірної інформації про стан розрахунків з постачальниками та підприємцями за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги, необхідної користувачам бухгалтерської звітності.	Аналіз складу та динаміки товарної кредиторської заборгованості підприємства за попередні періоди. Визначення кола потенційних контрагентів і чітке планування товарної кредиторської заборгованості підприємства на майбутні періоди. Визначення основних принципів організації розрахунків. Оптимізація та мінімізація товарної кредиторської заборгованості. Організація повного та достовірного бухгалтерсько-управлінського обліку та контролю за станом розрахунків. Визначення критичних строків виконання зобов'язань. Використання правових механізмів для ефективного управління борговими зобов'язаннями. Оцінювання ефективності управління заборгованістю
Зростання поточної заборгованості за одержаними авансами	Відсутність контролю за станом кредиторської заборгованості та дотриманням форм розрахунків, установлених у договорах. Несвоєчасне проведення інвентаризації та взаємної перевірки заборгованості з контрагентами	Відсутність контролю за станом кредиторської заборгованості та дотриманням форм розрахунків, установлених у договорах. Несвоєчасне проведення інвентаризації та взаємної перевірки заборгованості з контрагентами

Джерело: побудовано автором на основі [1-3; 5-7].

Висновки. Отже, за результатами досліджень доцільно стверджувати, що сьогодні фінансовий стан вітчизняних промислових підприємств залежить від максимально ефективного проведення аудиторської перевірки, що є невід'ємною складовою системи внутрішнього фінансового контролю. Водночас

важлива роль в оцінюванні фінансового стану підприємства під час аудиторської перевірки залежить від достовірності наданої інформації. Аудиторська перевірка результатів оцінювання фінансового стану підприємства забезпечить удосконалення системи бухгалтерського обліку та

внутрішнього контролю, сприяючи досягненню основної мети управління та високих показників у функціонуванні та розвитку.

Список використаних джерел

1. Лучик Г. М. Аналітичні процедури у системі управлінських рішень. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит*. 2012. № 1(34). С. 56-63.

2. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

3. Internal Control – integrated Framework. *The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*. Website. 2020. URL: <http://www.coso.org/guidance.htm>

4. Максимова В. Ф. Логіка підходу до оцінки стану системи обліку та контролю. *Ринкові важелі та стимули розвитку господарчих систем*: зб. наук. пр. молодих учених ОДЕУ. 1998. № 1. С. 74-78.

5. Ловінська Л. Г., Стефанюк І. Б. *Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні*: монографія. Київ: НДФІ, 2006. 240 с.

6. Лозовицький С. П. Внутрішній контроль і аудит як ефективні інструменти управління підприємством. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2009. № 31. С. 107-110.

7. Вдовенко Л. О. Роль аудиторської перевірки в оцінці фінансового стану підприємства. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1(2). С. 41-47.

8. Основополагающие принципы аудита эффективности. 2013. 38 с. *EUROSAI*: сайт. URL: <https://www.eurosai.org/handle404?exporturi=/export/site/s/eurosai/.content/documents/others/ISSAI/ISSAI-300-ruso.pdf>

References

1. Luchyk, H. M. (2012). Analytical procedures in the system of management decisions. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya: Finansy i kredyt – Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series: Finance and Credit*, 1, 56-63. [in Ukrainian].

2. Podatkovyyu kodeks Ukrayiny [Tax Code of Ukraine] (2011). Law of Ukraine, adopted on 2010, Dec

02, 2755-VI. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13-14, 15-16, 17, art. 112. [in Ukrainian].

3. Internal Control – integrated Framework (2020). *The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*: Website. Retrieved from <http://www.coso.org/guidance.htm>

4. Maksimova, V. F. (1998). Lohika pidkholdu do otsinky stanu systemy obliku ta kontroliu [The logic of the approach to assessing the state of the accounting and control system]. In *Rynkovi vazheli ta stymuly rozvytku hospodarchykh system [Market levers and incentives for the development of economic systems Market levers and incentives for the development of economic systems]*: Collection of scientific papers of young scientists of ONEU: Vol. 1 (pp. 74-78). [in Ukrainian].

5. Lovinska, L. H., & Stefanyuk, I. B. (2006). *Orhanizatsiya bukhhaltern'koho obliku ta finansovoho kontrolyu v suchasnykh umovakh hospodariuvannya v Ukrayini [Organization of accounting and financial control in modern business conditions in Ukraine]*. Kyiv: RFI. [in Ukrainian].

6. Lozovytskyy, S. P. (2009). Vnutrishniy kontrol' i audyt yak efektyvni instrumenty upravlinnya pidpryyemstvom [Internal control and audit as effective tools for enterprise management.]. *Visnyk L'vivskoyi komertsyynoyi akademiyi. Seriya ekonomichna – Bulletin of the Lviv Commercial Academy. Series: Economic*, 31, 107-110. [in Ukrainian].

7. Vdovenko, L. O. (2013). Rol' audytorskoyi perevirky v otsyntsi finansovoho stanu pidpryyemstva [The role of audit in assessing the financial condition of the enterprise]. In *Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) [Collection of scientific works of the Tavriya State Agrotechnological University (economic sciences)]*: Vol. 1(2) (pp. 41-47). [in Ukrainian].

8. Osnovopolagayushchiye printsipy audita effektivnosti [Fundamental Principles of Performance Auditing]. (2013). *EUROSAI*: Website. Retrieved from <https://www.eurosai.org/handle404?exporturi=/export/site/s/eurosai/.content/documents/others/ISSAI/ISSAI-300-ruso.pdf> [in Russian].

Надійшло 10.10.2020 р.